

DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZMGA QARSHI KURASHDA O'ZBEKISTON TAJRIBASI

Azamova Sitora Ayonovna

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Shoxliyev Sardorbek Alisher o'g'li

SHDPI Tarix yunalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda dunyoda dolzarb mavzularning biriga aylangan diniy ekstremizm va terrorizmning avj olib borishi va O'zbekistonning bunday tashkilotlarga qarshi kurashi, amalga oshirilgan xavfsizlik choralari, samarali strategiyalari, yoshlarni terrorizm xavfidan saqlab qolish haqida so'z boradi.

Аннотация: В данной статье говорится о росте религиозного экстремизма и терроризма, ставшего сегодня одной из актуальных тем в мире, а также о борьбе Узбекистана с такими организациями, реализованных мерах безопасности, эффективных стратегиях защиты молодежи от риска терроризма.

Annotation: The rise of religious extremism and terrorism, which has become one of the current topics in the world today, and the effective strategies of security measures implemented in Uzbekistan's fight against such organizations, talk about protecting young people from the risk of terrorism.

Kalit so'zlar: Diniy ekstremizm, Terrorizmga qarshi kurash, Yoshlar tarbiyasi, Diniy ta'lim, Ekstremistik tashkilotlar, Davlat siyosati, Diniy radikalizm, Milliy xavfsizlik choralari, Diniy bag'rikenglik, Xalqaro hamkorlik.

O'zbekiston diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda o'zining bir qator samarali choralar ko'rgan va boradagi tajribasi xalqaro miqyosda katta ahamiyatga ega. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish O'zbekistonning xavfsizlik siyosatining muhim yunalishlaridan biri hisoblanadi. Diniy ekstremizm va terrorizm insoniyat bilan birga XXI asrda sodir bo'layotgan eng xavfli millatparastlik va shovinistik g'oyalarni targ'ib qiluvchi tashkilotga aylandi. Diniy ekstremizm va terrorizm diniy bag'rikenglik, xalqlar o'rtasidagi hamkorlik, mamlakatlarning taraqqiyotiga raxna soluvchi katta tashkilotga aylandi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan terrorizmga qarshi kurashning asosiy tamoyillari – diniy ekstremizmga qarshi qonunchilikni kuchaytirish, diniy ta'lim va tarbiyani to'g'ri yo'naltirish, hamda diniy radikalizmga qarshi samarali profilaktika choralarini amalga oshirishdan iborat. O'zbekistonda terrorizmga qarshi kurashda milliy xavfsizlikni ta'minlashning bir qator yuksak standartlari joriy etilgan. Shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish, yoshlarni ekstremizmga qarshi kurashda jalb qilish, diniy adolatni ta'minlashga

qaratilgan. O'zbekistonning xalqaro hamkorlik doirasida, BMT, SHHT, va boshqa xalqaro tashkilotlar bilanbirga amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqotlar va tajriba almashish, terrorizmga qarshi kurashning samarali vositalarini ishlab chiqish hamda global xavfsizlikni qaratilgan choralarda O'zbekistonning o'rnini oshirib bormoqda. Diniy ekstremizm va terrorizmning so'nggi paytlarda niyohatda ko'chayib borayotgan salbiy oqibatlarini, mazkur muammoning naqadar dolzarb ekanligini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev aynan shu masalada yuzasida nutq so'zlab: "Ayni vaqtda dunyoning ba'zi mintaqalarida yuzaga kelgan notinch vaziyat natijasida aholi migratsiyasining kuchayishi, bu esa o'z navbatida, diniy ekstremizm va terrorizmning tarqalishiga hamda ularning global muammolardan biriga aylanishiga olib kelmoqda. Bunday vaziyatni milliy davlatchiligimiz, mustaqilligimizning, aholimizning tinch va osoyishta hayoti va xavfsizligimizni saqlash biz uchun eng ustuvor vazifaga aylanib bormoqda"deb so'zlaganlar. [1]

O'zbekiston ekstremizm va terrorizm tahdidlari va zararlarini bor boshidan kechirgan mamlakat hisoblanadi. Buning misolida mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan so'ng bir necha marotaba terroristik xavflarda duch keldi. 1999-yil Toshkenda sodir bo'lgan "fevral voqealari" 2000-yil avgust oyida sodir bo'lgan "Sariosiyo" va 2005-yil bo'lgan "Andijon voqealari" bunga yaqqol misol bo'lishi mumkin. Aynan shu terrorizmning naqadar ayanchli ishlariga qarshi kurashish, uning sabablarini oldini olish buyicha jahon ham jamiyatiga namuna bo'ladigan o'ziga xos tajriba shakllangan. Prezidentimiz tomonidan diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash borasida jahon ham jamiyati uchun namuna bo'lishi mumkin bo'lgan samarali ishlar qatorida quyidagilarni qayd etish mumkin: To'g'ri yo'ldan adashganlarni ijtimoiy himoya qilish va ularni sog'lom hayotga qaytarish maqsadida mazkur shaxslar bilan keng jamoatchilikni jalb etgan holda tushuntirish-profilaktika ishlarini tizimli tashkil qilish, ularni maxsus ro'yxatdan chiqarish bo'yicha mexanizmning samarasi sifatida diniy aqidapaslik g'oyalari ta'siriga tushgan 16 mingdan ziyod fuqorolarning ichki ishlar organlarining chiqarilishi jamiyatda katta ijobiy natijalarga ega bo'ldi. [6]

Diniy ekstremizm va terrorizmning kelib chiqishiga bir qator omillar sabab bo'lishi mumkin. Ularning eng asosiysi diniy tushunmovchilik, radikal g'oyalar va iqtisodiy-sotsial tengsizlik ham sabab bo'lishi mumkin. O'zbekistonda bu masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. Diniy ekstremizmni oldini olishda ijtimoiy, iqtisodiy, va ma'naviy sohalarda amalga oshirilgan islohotlar muhim ahamiyot kasb etmoqda. Aynan shu masalalar bo'yicha O'zbekiston hukumati tomonidan bir qancha islohotlarni amalga oshirdi. Birinchi navbatda yoshlarni tarbiyalash va diniy ta'lim tizimini yaxshilashga alohida e'tibot qaratildi. Yoshlarni diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi tarbiyalashda ta'lim tizimi muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hukumati ta'lim sohasida islohotlar o'tkazib, yoshlar uchun axborot va ilmiy resurlarni

taqdim etmoqda. O'quv dasturlarida diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash, inson huquqlari va millatlararo totuvlikni targ'ib qilish muhim o'rin tutmoqda. O'zbekistonning diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashdagi tajribasi alohida o'rin tutadi. Bu yo'nalishda yoshlarning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishini ta'minlash orqali ularni zararli g'oyalar ta'siridan himoya qilish asosiy vazifa sifatida belgilanadi.[4]

Ekstremistik tashkilotlar insoniyat xavsizligiga jiddiy tahdid soluvchi omillardan biridir. Ularning maqsadi jamiyatni ichki nizolarga tortish, davlatga qarshi shovinistik g'oyalarni targ'ib qilish, davlat tuzumini izdan chiqarish, tinch aholi o'rtasida vahima keltirib chiqarish va o'z mafkuralarini majburan tarqatishdan iboratdir. Ular o'z mafkuralarida boshqa insonlarga nisbatan adovat, kuch ishlatishga chaqiriqlar kabi g'oyalar ustuvor bo'ladi. Bu borada O'zbekistonda ekstremistik tashkilotlarning ta'sirini kamaytirish maqsadida qonunchilik bazasi yaratilgan. Bu jarayonda ekstremizmni targ'ib qilganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Mahalliy aholining xabardorligini oshirish maqsadida targ'ibot-tashviqot tadbirlari o'tkaziladi. Global miqyosda ta'siri sezilayotgan ekstremistik tashkilotlarning ISHID, Al-Qoida, Hizb ut-Tahrir (Bu tashkilotlarning barchasi O'zbekistonda taqiqlangan) kabi terrorchi tashkilotlar o'zlarining g'arazli g'oyalarini enternet orqali butun dunyo yoshlar ongini zaharlash orqali o'ziga jalb etmoqda. Ayniqsa Al-Qoida terrorchi tashkiloti tomonidan AQShda 2001-yil 11-sentabrda sodir etilgan terakt bu tashkilotning dunyoda qanday katta kuchga ega ekanligini ko'rsatib berdi. Bu kabi ekstremistik tashkilotlarning ijtimoiy xavfini tushuntirish va ularni yo'q qilish choralari O'zbekistonning tinchlikni saqlash yo'lidagi say-harakatlari orasida alohida o'rin egallaydi.[6]

O'zbekistonning diniy ekstremizmga qarshi kurashish uchun o'zining mustahkam qonunchilik bazasini yaratdi. Mamlakatimizda "Diniy ekstremizm va terrorchi tashkilotlarga qarshi ko'rashish tug'risida"gi qonuni ekstremistik faoliyatni aniqlash, uni targ'ib qilish qat'tiyan taqiqlanadi. Jinoyat kodeksi orqali ekstremizm bilan bog'liq jinoyatlar uchun og'ir jazolar belgilangan. Bu jarayon huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faol ishtirokini talab qiladi va ular ekstremistik tashkilotlarning faoliyatini nazorat qilib, ularni yo'q qilish choralari ko'radi. Davlat siyosatida ekstremistik tashkilotlarga qarshi kurashishda diniy ta'lim ham muhim o'rin tutadi. Talim tizimida diniy savodxonlik oshirish va radikal mafkuralar ta'siridan himoya qilishga katta e'tibor qaratilgan. Ta'lim muassasalarida diniy bag'rikenglik, milliy qadriyatalar va zamonaviy bilimlarni targ'ib qilish bo'yicha maxsus darslar kiritilgan. Yoshlar diniy ekstremizmning xavfli haqida xabardor qilinib, ularning ijtimoiy faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi. Yoshlarga to'g'ri diniy ta'lim berish maqsadida ko'plab diniy ta'lim beradigan muassalar tashkil qilindi. Xususan Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro il-miy-tadqiqot markazlari faoliyati yo'lga qo'yildi.

Samarqandda hadis va kalom ilmi maktabi, Buxoroda tasavvuf maktabi, Qashqadaryoda aqida maktabi, Farg'onada islom huquqi (fiqh) ilmiy maktablari ochildi. Shuningdek, Davlat Rahbari darajasida respublikada mavjud diniy konfessiya rahbarlari bilan muloqotlar uyushtirilib, barcha din vakillariga keng imkoniyatlar yaratib berilmoqda.[3]

O'zbekistonning diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikka qaratilgan siyosati, nafaqat milliy xavfsizlikni ta'minlash, balki global xavfsizlikni yaxshilashga ham yo'naltirilgan. Mamlakat bu sohada bir qator xalqaro tashkilotlar, mintaqaviy tuzilmalar va qo'shni davlatlar bilan faol hamkorlik qiladi. Buning asosiy yo'nalishlari quyidagicha: O'zbekiston BMT bilan faol ishlaydi, uning terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha harakatlarini qo'llab-quvvatlaydi. BMT Bosh Assambleyasida Markaziy Osiyoda terrorizmga qarshi kurash bo'yicha mintaqaviy strategiyalar ishlab chiqildi. Bu strategiyalar O'zbekiston uchun nafaqat milliy xavfsizlikni ta'minlash, balki butun mintaqadagi barqarorlikni kuchaytirish imkonini beradi. O'zbekistonning BMTda ishtiroki mamlakatning global xavfsizlikka bo'lgan mas'uliyatini ko'rsatadi [8].

O'zbekiston SHHT (Shanxay hamkorlik tashkiloti) bilan terrorizmga qarshi kurashishda alohida e'tibor qaratadi. Toshkentda SHHTning Mintaqaviy aksilterror tashkiloti (RATS) joylashgan bo'lib, bu markaz mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlash va terrorizmga qarshi kurashishda O'zbekistonning muhim rolini ta'minlaydi. SHHT doirasida O'zbekiston o'zining qonuniy, xavfsizlik va harbiy tizimlarini global hamjamiyat bilan birlashtirib, xalqaro terrorizmga qarshi kurashishda faol ishtirok etadi. [8]

MDH (Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi) doirasida ham O'zbekiston terrorizm va ekstremizmga qarshi kurash bo'yicha qo'shma tadbirlar o'tkazadi. O'zbekiston MDHga a'zo davlatlar bilan hamkorlik qilib, transchegaraviy terroristik guruhlarining faoliyatini muvofiqlashtiradi va xavfsizlikni mustahkamlashga hissa qo'shadi.[8] Bundan tashqari, O'zbekiston qo'shni davlatlar — Tojikiston, Qirg'iziston, Qozog'iston, Turkmaniston bilan ekstremizmga qarshi faoliyatda hamkorlik qilmoqda. Bu hamkorlikni kuchaytirish uchun qo'shma aksilterror operatsiyalar, chegara xavfsizligini ta'minlash va ma'lumot almashish tizimlari joriy etilgan. Xususan, bu davlatlar o'zaro xabar almashish, jinoyatchilikka qarshi kurashish va terroristik guruhlariga qarshi harbiy va huquqiy choralarni qo'llashda bir-birini qo'llab-quvvatlamogda.[7]

O'zbekistonning terrorizmga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikdagi yana bir muhim jihati bu texnologik vositalarni samarali qo'llashdir. O'zbekiston internet va ijtimoiy tarmoqlarda ekstremistik g'oyalar tarqatilishining oldini olish uchun xalqaro hamjamiyat bilan birgalikda ishlaydi. Mamlakat global xavfsizlikni ta'minlashda

axborot texnologiyalarini va transchegaraviy xavflarga qarshi kurashish mexanizmlarini rivojlantirgan.[2]

O'zbekistonning diniy ekstremizmga qarshi kurashdagi xalqaro hamkorligi, ayniqsa, BMT, SHHT, MDH va qo'shni davlatlar bilan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar orqali o'zining samarali va tizimli yondashuvini ko'rsatadi. Bu nafaqat mamlakat ichidagi barqarorlikni, balki mintaqaviy va global xavfsizlikni ta'minlashga ham xizmat qilmoqda.[6]

O'zbekiston terrorizmga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikni kuchaytirishga katta ahamiyat beradi.. Diniy ekstremizmning oldini olishda aholining barcha qatlamlari bilan, xususan, yoshlar, oilalar va mahallalar bilan ishlash zarur. Diniy radikalizmdan xavf ostida bo'lgan odamlarni tushuntirish, ularga ma'rifat va axloqiy qadriyatlarni singdirish orqali diniy ekstremizmning ildizlarini quritish kerak. Bu borada, davlat tomonidan turli madaniy va ma'rifiy tadbirlar, seminarlar, targ'ibot ishlarini olib borish yo'lga qo'yilgan. Natijada, O'zbekiston diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda bir qancha muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lsa-da, bu masala uzluksiz e'tibor va global hamkorlikni talab qiladi. Mamlakat, bir tomondan, diniy muvozanatni ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikni saqlashga, ikkinchi tomondan, xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga intilib, diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi samarali kurashishda davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. "O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot yo'lida" 2017.
2. Mirzayev.B Markaziy Osiyoda diniy ekstremizmning oldini olish. Toshkent Yangi avlod-2018
3. G'ofurov.B O'zbekistonda diniy ekstremizmga qarshi kurashning yangi usullari.Toshkent: O'zbekiston ilmiy-akadimik nashriyoti-2020.
4. Turayev. Sh Diniy radikalizm va terrorizmga qarshi kurashdagi samarali metodlar. Toshkent: O'zbekiston yoshlar nashriyot- 2017.
5. Saidov.M O'zbekistonning diniy siyosati va diniy ekstremizmga qarshi kurashdagi o'rni. Toshkent fan texnologiya-2021.
6. Muminov .A. Xalqaro terrorizmga qarshi kurash: O'zbekiston tajribasi. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi nashriyot.- 2018.
7. Shukurov.T Diniy ekstremizm va terrorizmning global xavflari: Markaziy Osiyo misolida. Toshkent: Samarqand nashriyoti-2022.
8. Sultonov.A Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashdagi O'zbekistonning xalqaro hamkorligi. Toshkent: Milliy universiteti nashriyoti.- 2020.

9. Azamova S. EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANING RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2024. – T. 1. – №. 1.
10. Azamova S. UMUMTA'LIM MAKTAB O 'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING USUL VA VOSITALARI //Interpretation and researches. – 2024.
11. Azamova S. A. PROBLEMS OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 743-749.
12. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
13. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
14. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
15. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
16. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
17. Ayonovna A. S. IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL GLOBALIZATION, THE NEED FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION BECOMES A PRIORITY //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2024. – T. 4. – №. 07. – C. 30-35.
18. Shakhrisabz A. S. A. THE USE OF THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ORIENTAL SCIENTISTS IN THE FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE AMONG SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //International Scientific and Current Research Conferences. – 2024. – C. 94-97.
19. Ayonovna A. S. et al. GLOBALLASHUV DAVRIDA EKOLOGIK MUAMMOLARVA ULARNING YECHIMI //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 12. – №. 1. – C. 20-24.